

Стародавні знахідки
з с. Ораного на Київщині

У 1967—1969 рр. в ур. Борок поблизу с. Ораного Іванківського району Київської області випадково було знайдено залізний меч, три глиняних пряслиця та уламки глиняної циділки, а також залізний наконечник стріли та шиферне пряслице¹.

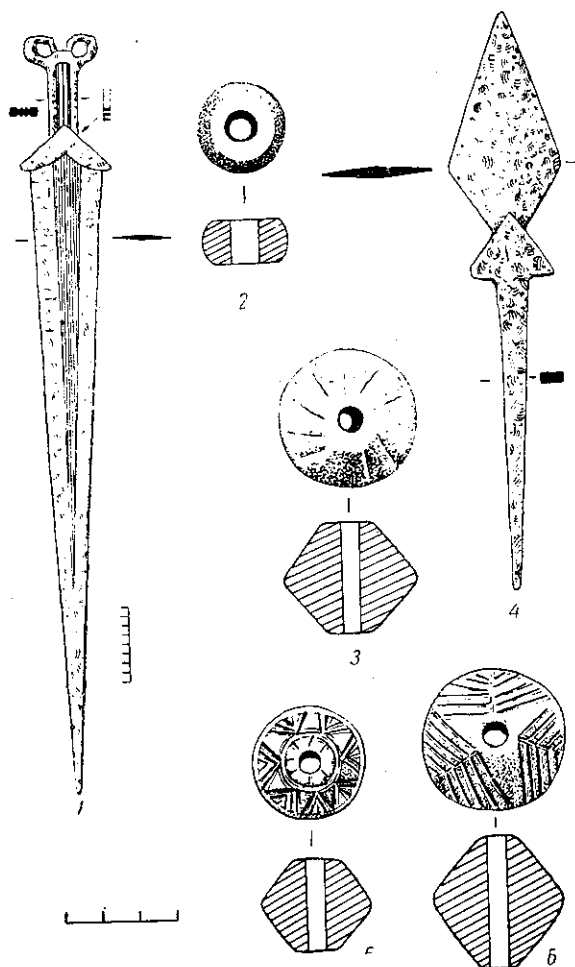

Рис. 1. Знахідки з с. Ораного:

1 — залізний меч; 2 — шиферне пряслице; 4 — залізний наконечник стріли; 3, 5, 6 — глиняні пряслиця.

Ур. Борок являє собою велику піщану грядку, низька рівна частина якої періодично розорюється². Урочище розташоване в заплаві правого берега р. Тетерів за 1 км на південь від села.

¹ Наконечник стріли передав до Інституту археології АН УРСР учень з с. Ораного О. В. Сінозаський, меч знайшов житель цього села Д. О. Петренко, а передав його до Інституту співробітник Держплану УРСР І. Ф. Злобенко.

² У грудні 1970 — квітні 1971 р. наукові співробітники Інституту Є. О. Петровська та Є. В. Максимов з'ясували на місці умови знахідки цих речей. Меч та глиняні пряслиця були знайдені на території поселення, на якому виявлено численні уламки типово підгірцівського посуду.

Меч, пряслиця та уламки циділки походять з культурного шару поселення відкритого типу, яке існувало тут за скіфської доби. Меч виявлено в землі у вертикальному положенні, гострим кінцем догори. Він відноситься до типу великих скіфських мечів (рис. 1, 1). Його довжина 80 см, на клинок припадає 67 см, на перехрестя 2 см, рукоять 7 см, на вершя 4 см.

Клинок зроблено плоским, його найбільша товщина по центру 4 мм, він двогострий. В плані клинок має вигляд витягнутого трикутника. По його довжині, на обох площинах нанесено кілька вузьких борозенок. Вони, як і клинок, утворюють фігуру витягнутого трикутника. На клинку помітні сліди від шкіряних піхов.

Перехрестя меча за формою метеликоподібне. Рукоять плоска, прямокутна. На ній з двох боків є прямокутної форми заглибини, на дні яких по довжині простежуються два валики. Збоку на рукоятці біля перехрестя нанесені поперечні насічки. На вершя меча антенovidне, має вигляд стилізованих кігтів хижого птаха, їх кінці трохи потоншені і прилягають до рукояті. Рукоять та клинок виконані з одного куска металу, а на вершя та перехрестя приварені до них, оскільки слідів заклепок не простежується.

Мечі з антенним на вершям та метеликоподібним перехрестям були поширені не тільки на території Скіфії, а й поза її межами. Тому знахідка меча поблизу с. Ораного на Тетереві, де у скіфську добу жили племена підгірцівської культури, не є явищем незвичайним. До того ж відомо, що підгірцівське населення користувалось зброєю скіфського типу, на що вказує, зокрема, недавня знахідка кинджала-акінака в підгірцівському похованні поблизу с. Козаровичі³.

В лісостеповому Правобережжі відомо кілька мечів, аналогічних мечу з с. Ораного. Це два мечі з кургану № 4 кінця V ст. до н. е. в с. Берестяги на Канівщині⁴. Подібний меч з цієї території походить ще з кургану № 24 неподалік с. Курилівка, який датується рубежем V—IV ст. до н. е.⁵ Зображення меча, подібного до оранського, збереглося на кам'яній статуї V ст. до н. е. з кургану поблизу станції Медерове⁶. На Лівобережжі аналогічний меч походить з кургану № 13 Мачухського могильника⁷.

Мечі цього типу відомі також з степової території Скіфії: з кургану № 6 V ст. до н. е. поблизу Жданова⁸, з кургану № 1 G кінця VI — початок V ст. до н. е. Марицинського могильника⁹.

Отже, мечі з простим антенним на вершям є нечисленними. Г. І. Мелюковій було відомо лише про шість таких мечів, причому більшість з них становить собою випадкові знахідки¹⁰.

В підгірцівських пам'ятках подібний меч трапився вперше.

Три глиняні пряслиця з Ораного є досить типовими підгірцівськими. Такі пряслиця відомі з поселень поблизу сіл Підгірці, Лютіж тощо. Пряслиця біконічні, світло-коричневого кольору, з темними плямами.

Перше пряслице у верхній половині орнаментоване борозенками у вигляді ялинки, нижня половина гладка (рис. 1, 6). Друге пряслице орнаментоване в одній половині борозенками, з яких одна йде майже по

³ Е. А. Петровская. Находки скифского времени у с. Козаровичи Киевской обл.— Археологические исследования на Украине в 1968 г., вып. III. К., 1971.

⁴ В. Г. Петренко. Правобережье Среднего Приднепровья в V—III вв. до н. э.— САИ, вып. Д 1-4. М., 1967, стор. 43, табл. 33, 16.

⁵ Там же, стор. 43.

⁶ Розкопки О. І. Тереножкіна в 1964 р.

⁷ Г. Т. Ковпаненко. Кургани поблизу с. Мачухи на Полтавщині.— Археологія, т. XXIV. К., 1970, рис. 4, 18, стор. 157.

⁸ Е. В. Черненко. Скіфські кургани V ст. до н. е. поблизу м. Жданова.— Археологія, т. XXIII. К., 1970, рис. 1, 1, стор. 178.

⁹ М. Ebert. Ausgrabungen auf dem Gute Maritzyn.— Praehistorische Zeitschrift, V, 1913, рис. 8, 10.

¹⁰ А. И. Мелюков а. Вооружение скифов.— САИ, Д 1-4. М., 1965, стор. 53—54.

ребру, а дві паралельні оперізують пряслице у верхній частині (рис. 1, 5). Ці пояски з'єднані заштрихованими трикутниками. На одному з торців нанесені радіальні насічки. Третє пряслице орнаментоване в одній своїй половині радіальними борозенками. (рис. 1, 3).

Уламки глиняної циділки (або курильниці) свідчать, що посудина мала звичайну конічну форму.

Два інших предмети відносяться до часів Київської Русі. Це залізний наконечник стріли та звичайне, з сірого шиферу, пряслице (рис. 1, 2, 4). Найближчою аналогією наконечнику стріли є наконечник з Києва¹¹. Ці два предмети вказують на існування ранньосередньовічного поселення поблизу с. Ораного. Л. Похилевич¹², В. Б. Антонович¹³ і згодом П. М. Третьяков вказують на існування неподалік с. Ораного стародавнього городища, за переказами, міста Оран, розмитого в значній частині водами р. Тетерева, а також розвіяного на пісках могильника¹⁴.

Нові знахідки з с. Ораного є цікавим джерелом до історії Полісся як скифського часу, так і доби Київської Русі, відомої нам ще дуже мало.

Е. А. ПЕТРОВСКАЯ

Древние находки из с. Ораного на Киевщине

Резюме

Находки из с. Ораного Иванковского района Киевской области на р. Тетерев, поступившие в Институт археологии АН УССР в 1970 г., относятся к двум периодам древней истории — скифскому и раннесредневековому.

Железный меч скифского типа V в. до н. э., глиняные орнаментированные пряслица и обломки глиняной цидилки датируются тем же периодом и являются материалами поселения подгорцевского типа.

Железный наконечник стрелы и шиферное пряслице принадлежат эпохе Киевской Руси.

Находки из с. Ораного являются новым и важным источником по древней истории Украинского Полесья.

А. В. КУЗА, А. І. КУБИШЕВ

Нові зарубинецькі пам'ятки на Середньому Придніпров'ї

Під час роботи Придніпровської слов'янської археологічної експедиції Інституту археології АН СРСР поблизу сіл Вітачів та Трипілля у 1962—1963 рр., а також неподалік с. Старі Безрадичі Обухівського району Київської області у 1963 р. було виявлено декілька пам'яток, які відносяться до зарубинецької культури.

1. **с. Вітачів, Північне городище.** Північне городище поблизу с. Вітачів знаходиться на високому правому березі Дніпра¹. Городище, площа

¹¹ А. Ф. Медведев. Ручное метательное оружие VIII—XIV вв.—САИ, Е—1—36. М., 1966, табл. 27, 8.

¹² Л. Похилевич. Уезды Киевский и Радомысльский. К., 1887, стор. 280, 281.

¹³ В. Б. Антонович. Археологическая карта Киевской губернии. М., 1895, стор. 5.

¹⁴ П. Н. Третьяков. Древлянские «грады». Академику Борису Дмитриевичу Грекову ко дню семидесятилетия. Сборник статей. М., 1952, стор. 64.

¹ Отчет о раскопках в селах Витачев и Триполье Обуховского района в 1962 году.— НА ІА АН УРСР, ІА (екс. № 3895, стор. 9—12, 30—32).